

Almanach

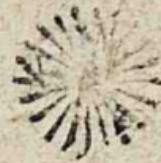
För Året
Efter Frälsarens Christi Födelse,

1803.

Eil LUNDS Horizont,
Eller 55 grad. 42 min. Polshöjd, och $19 \frac{2}{3}$ tids
min. Meridian-skilnad Väster om Stockholms
Observatorium.

Efter Kengl. Maj:ts Nådigste Stads-
gårde, utgiftoen
Af Dessa Wetenstaps - Academie.

Sol-Görmörfelse
d. 17 Aug.

STOCKHOLM,
Tryckt hos JOHAN PEHR LINDH.

Fr. säljes häst. och sturit för 16.4 r:sl. Koppl. sl. eller d:sl: m.

Kort Berättelse,

Huru Ladugårds-pigan Stina Persdotter,
i några år och åfwen sijlledne Winter,
ansat och stillat Kreaturen vid Mjölstä
Gård, i Stockholms Län och Gottröra
Socken.

Stina har i synnerhet 3 egenstaper, fromhet,
syngghet och lit: Den fromhet, med hvilken
hon ansar Kreaturen, gör att de äro alla så trågna
efter henne, att de gå från bästa födor att följa
henne. Jag har med förundran märkt, huru de wisa
sin glädje vid hennes ankomst, huru de alla hafwa
hgonen på henne, så länge hon är närvarande, och
huru de wisat saknad, så snart hon gått ifrån dem.
Med bröd, eller rå Potates, efter tillgång, som
hon gifwer dem, oftast ur händerna, har hon i syn-
nerhet fått dem så spaka och lärliga. Hon är så
syngg, att hon aldrig mjölkar utan med wål ren-
twättade händer, och om wintren går ingen dag
förfbi, som hon ej borstar korna med torra wistor, och
når de varit ute; sju eller rågen, tortar och gnider
hon dem wål, med groft ylle, hvarigenom de hål-
las alltid glänsande. Minst 2 gånger hvar dag so-
par

par hon houset, så att tal och wåggar hållas fria
från domb och spindelwåf, gödsel-gången beströde
hon strax efter målningen med haæadt granris
eller krubbwraf; hon syrde flitigt under korna
så att de ligga wål och snygt. I foder-gången
lemnar hon intet spildt, och når det är orent
wåglag, önskar hon stor, innan hon bärjar sills-
ningen. Mjölk-färden häller hon ganska wål rena
och fria från svra, med en lag kokad på libbtiða,
dill, eklos och enris. Hon silar upp mjölken i många
wida flata hunkar, till $1\frac{1}{2}$ tbgst 2 tums djuplet och
släpper dem om wintren i wärme och om sommarn i
swolka, hvarigenom gräddan besödras och mycket
smör erbälles. Hennes lit består egentligen i
Kreaturer:s eftersyn, ans och sättning, hvar till
hon har en ovanlig häg, där före försommart hon
likwäl icke fina lfriga syslor och är alltid glad i sit
arbete. Man må åfwen berätta, som en sier dygd
hos henne, att hon är ovanligt ätsam om elden:
Hon här aldrig harit ljus, ald qminst eldkol mel-
lan stickor, utan har alltid sin härdlyfta hel och klar
att den ej behöfver öppnas under syslorna i Ladu-
gården, den hon åfwen, för alla obehöriga per-
soner, tåller tills ångd. Hon mjölkar med len hand,
som det fallos, och kommer aldrig åt frenarne med
naglarne; men sidter juvet flere gånger upåt,
litsom

lif som kalfven när han pattrar, och altid mjölkar
hon så länge någon droppa kommer. Hennes ord-
språk är: att man kan skämma den bästa fö, om
man ej mjölkar väl ur, och att man, genom mjölk-
ningen, mycket kan bättre en dålig. Wintarnne
1796 och 1797, sät hon, det som här är wanlig still-
nings ordning, 4 sommarlas hō, torlade unges-
får 95 Risp. för hvarje fö, utom tillskäftigt halm,
agnar och bås, 3 Risp. Wickermjölk, eller i brist därför
af 4 Risp. blandsjödsmjölk och sämre salt efter till-
gång, till förpel: Hon hade då sjelf, i hörjan af
foder-gången, där hōet från stullen nedsläppte,
inräktat en liten vägtål, af en tunn brådlapp,
med 4 snören å ena ändan af en fåpp, och bundit
en sien om 6 marker i den andra, därmed vägde hon
behändigt hvarmt fobergifs, till dess hon snart genom
wanan, tog 6 marker i gifvet utan att, mer än
gansta sällan, till sin efterrättelse försöka det på sin
väg. Ett sådant gif hō gaf hon hvar fö om middas-
gen efter vattnet; om eftermiddagen gaf hon hvar
fö ett åmbare förp och till nattfoder halm. Om mor-
gonen skilde hon den halm, som hon dragit under sig,
från den ännu åtliga, hvilken hon väl upbländade
med hō, 6 marker åt 3 fö, och gaf dem mera
frisk hälm samt på förmiddagen hvarde: a ett åmbare
förp. Den odugliga hälmén bär hon dels till swin-
läge, dels till strö under fären.

W.

Wintren 1798 sät hon 3 sommarlas hō åt hvar
fö; Hon gaf då dem i skället för morgonhöret, halm
och 2 åmbare förp förmiddagen. Sörpel bestod af
agnar och bås, med varmt watten, litet salt och ett
par gopner mjölk till hvarmt åmbar, hvarigenom åtgick
gansta nära 5 Risp. haftre blandad wider för hvar fö.
Stillningen, säger hon, kan icke förestifwas
allmåne, ty ju mera kreaturen erhålla af god föda
ju förra offalning gifwa de, och, vid en väl bes-
tälld Radugård, bör ingen annan regel vara vid
stillningen än, att intet af födan kommer oför-
tärdt i gödseln; hvarföre gifven icke bbra vara
för stora utan tilldelas kreaturen oftare ombyte af
flere slags halm, hō och förp, samt stundom löf och
torra agnor. Om Råghalmen är grof, och fröstad
med slaga, bör den bråkas, hvilket ske med wanlig
linbråka; att skära den till lång hælelse är åfwen
nyttigt.

Sistledne winter 1799, då höbristen war
ovanlig, och då hōet likwäl funde mindre sparas
åt de förfinge kreaturen, sät hon ej mer än ett som-
marlas hō åt hvar fö. Hon delte då det wanliga
gifvet af 6 marker, åt 3 stycken, föledes en liten
tapp åt hvardera på halmen, så mycket blott att de
stods stilla i båset vid insläfningen efter vattnin-
gen, som en gång hvar middag ske ur en springkälla,
hvil-

hwilken holl watten hela den torra starka vintren.
Ett lock öfwer rållan, tjockt beklädt med halm, som
ett litet tak, gjorde att mattnet ej blef fdr fällt. De
öfriga kreaturen mattnades 2 gångor om dagen och
varo öfwen alla frista. Värmt watten nyttjar
hon allena till sörpet, men gifwer aldrig förrän det
swalnat. Af sörp-lagen gifwer hon mer a åt forna
ester, än före kafningen. Morgan och aston gaf
hon forna torr halm och sörp, som utgjorde nästan
deras enda föda; deraf tilldelte hon dem ordentlis-
gen 4 åmbare hwardera om dagen. I sörp-karet
blandades, utom agnor och bås, hollmål, skuren
vickerhalm, och ärthalm, afrepadt löf, öfwen det löf
som om hollsten affallit och å gräsmall tidigt blifvit
sammanräffadt hemfördi och torkadt, backelse, löf
och hemmässa; allt omrördes väl och, vid gifningens
iblandades några råswar vickermjöl samt litet salt
i hvarat åmbar. Torkade nöflor, roskläd, Yota-
tes-blad, och hvarje handa dylika skräden ur träd-
gården, hwilka om hollsten sorgfältigt samlades, ut-
gjorde så länge de varade, en god besländedel af
sörpet. Hon gaf öfwen forna ett par gånger i ve-
kan gransis, ef. c. Wallenstens ått tillagadt, och
merfördale det så mycket hålde, som hon såg att alla
kreaturer åto sielfwe särslst ris, som finns till
myckethet hemfördi på Ladugården. Nämde win-
ter

ter åtgeck nägot öfwer 11 Lipp., dels vicker dels
blandsåds-mjöl fdr hvar fo.
Fodret på skullen, ware sig holl eller halm, täl
hon aldrig liggande utspridt; då deri trampas blir
det smutligt och osmakligt fdr kreaturen; hon ta-
ger däröfre fodret undan fdr sig efter hand, så att
höbingen står som en vägg, hvaraf dagliga behof-
vet hämtas förrid wid foten och så uppföbre. Hon låg-
ger aldrig någon fo i sinning, utan mjölkar så länge
hon gifwer mjölk före kafningen. Hon fördömmes,
öfwen med råta, den fördöfliga osed att minsta
föddan fdr kon före kafningen, i galen fruktan fdr
deraf följande svår hörn; snarare skar hon vicker-
mjölet på sörpet fdr nära tunga fo, och gifwer dem
dagligen haftebröd när det besläs. När någon fo
skal kalfwa, hwilken tid hon väl känner i följd af
sin aniecning, den dag kon tagit ore, båddar hon
väl under henne, öfwen eti sycke halsförf kon, med
torr halm; annan hjelp wid detta tilfälle växlar
hon vara ofta stodlig. Men då någon fo har my-
cket svårt fdr ett kalfwa, gifwer hon henne in några
små rödbödar och hjälper wärsamt till att draga fram
kalfwen under wärfarne. Om den så fallade liss-
börden olyckligt följer med efte hörden, förlästar hon
att genast i stoppa den i sit läge; vill den åter ut-
falla, sys före med ullgarn, och kon gifwes haftebröd
ow

om sikt fort hō, tills hon blir frist igen. Nyburen
so bestås eljest måst eller hafremalt några gif, och
släppes ej ur huset på ett par veckor. Kalfwarne,
påläggs kalfwarne i synnerhet, så di, hvilket alt
mer vidtages af goda hushållerskor, som icke hafwa
så lönande middelfärsättning, att kalfwens upfö-
dande kan se antars utan förlust. Hon pålägger kalf-
war hälst om sommarn; de så då, med sina mbo-
drar, gå i särskilda hagar, och blifwa ojämfsörligt
frerre och mactrare än de på annat sätt uppfödde.
Om hösten vänjer hon dem vid ett åtgärd bröd, wicker,
Möswor, Potates, kålblad och om vintern hō,
fin halm och sörp. Om sommarn därpå hälst unga
Qwigorna i särskild hage, där de en gång hvar
dag få färskflöswer eller wicker. Ungtjurarne samt
ox-kalfwarne, som då utskräks, går i bete bland drag-
oxerne; all ung-boskapen hemdrifwes hvar aston
och kafwas öfwer natten i fina bås, där de för sig
finna ett litet gif färsk flöswer eller wicker. De
kalfwar, som ej sådi, hbra lixvål af modren först vål
slekas rena; innan de tagas ifrån henne, och så
råmjsblen vål spenwarm. Om kalfwen ej får
njuta den, och om mjölten kalfar, innan den gif-
wes, får kalfwen löst lif och döden. Tjuren läp-
pes icke till ton, förrän hon misar sin längtan, och
Qwigorna afhållas till 3:de året. Om sommarn

är Stina mycket mon om Kreaturen's matning,
och lockar dem hälde med sig lång väg dagligen till
frist watten, än att hon tillåter dem törsla och, ur
grunda gropar, dricka orient och med massfröa up-
fylldt watten, som grundlägger de flesta Kreaturs
husdommar.

När Kreaturen få tillräcklig god föda och rent
watten samt ansas väl, blifwa de sällan sjuka.
De hbra ej tidigt wallsläppas om våren, icke eller
för länge så gå i betet om hösten, aldrarintest
under falla och rågniga nätter. Hösten och våren
tillser Stina att ömsningen af det saftiga och torra
föret sker smäningom, blandas i begynnelsen
väl tillsammans, och gifwes Kreaturen då god
halm, hälst därtill sparad wicker-halm om nät-
terna. De vanligaste Kreaturs äkommor bstar
hon sjelf, efter omständigheterna, med Lobaks-
flisir, Spitsglas-lefwer, äderlätning, bant.
Svulnader fördelas med sjuden humbla och ut-
värtes sår läkas med Saltpetterslut eller Ter-
pentin. Våta medicamenter, dels Bränvin med
Saltpetter eller med stött Krut, dels Riga-bala-
sam, gifwer hon alltid upblandad med urin i en
vanlig buteli, ur hvilken blandningen om-
sävalpads hålls båst i Kreaturen's hals, under
det des hufwud af en stark karl upphålls. Kalf-
wet

wer gifwer hon inlagt i en liten strut af tryc

paper, fäckad vid en vässad bøyig Björk- eller
Björkvist, som nedrannas i Kreaturets hals,
där struten släpper ticken. Vid sådana tillfället
gifwer hon altid det sjuka Kreaturet hafrebröd,
hvarvid det är vändt. Munnrånsning finner
hen ofta nödig, häst där Kreaturen få drank,
hvilken aldrig bör gifwas annorledes, än på
förpel eller upblandad med watten. Färst förs-
wer gifwer hon, häst blandad med annat gräs,
hb eller halva, ejherr funna Kreaturen deraf må
illa och få utsot. Vicker än mindre farlig än da
tills vicker-arterna börja mogna, då den sedan
är en aldeles otienlig föda för boskapen, eme-
dan arterna svälla i tarmarna, spränga dem och
förorsaka saker död. Men Vickeren tröstad och mas-
len är, jämte hafran, förrträffelig till Kreaturs
bröd, då allensl Rögmjölk fördras så mycket, att
degen håller ihop vid bakningen.

Evaniska Fären stillar Stina manligt med
 $\frac{1}{2}$ las hb, $\frac{1}{2}$ las hverbalm, $\frac{1}{2}$ las vårsädesbalm,
hvaraf vicker-halmen är så god som hb, och 60
färvar hb för hwardera, lamben inberäktade.
Deras hus får aldrig vara varmt. Hon föser
ut dem på Ladugården, medan sedan lägger i
hållarna, hvarigenom smolt i ullen förekommes.
Hon

Hon vaktar dem dagligen. Om sommaren beta-
de i Trädgårdet; men släppas ej väl förrän
daggen afbläst. Slete, sitta och besta saker, i
synnerhet malört, bumbleblad, elknopp och väl
bergadt löf, åro för fären så hälsosamma att inga
andra medel behövwas före det 7:de året, då
fåret bör afvitras.

Swin-kreaturen har hon väl framförd flere
år utan dront. Råg-agnar, ib-såd, vicker och
ett slags surfal af allahanda Trädgårdss- och fjöls-
afslräden jämte andra syrliga saker, i synnerhet
rånn är och surnadt dricka, samlar hon åt dem
med noggranhet. Swin-kreaturen fördra öfver
vintern varmt hus och snyggt läge af torr halm.
På detta sätt vårdade och tillade Stina ensam
öfven fästledne winter 14 kor, 60 spanská får
och 10 Swin utom svin-kreatur Gås och Höns.
Hon förrättade därtjämte de insvistor och den spå-
nad och väfnad som henne ålliga.

Alla Kreaturen hafwa i sommar mått mål
och hon har denna höst fått 4 las godt hb till
hvar ko.

Wängsöberg den 24:de October 1799.